

Polska kryminalistyka w okresie dwudziestolecia międzywojennego

Wprowadzenie

Rozpad imperiów po I wojnie światowej stworzył możliwość odbudowy państwa polskiego. W nowej niepodległej Polsce zaczęły się procesy państwowotwórcze, w ramach których tworzone polskie instytucje. Jedną z takich instytucji była Policja Państwowa, powołana na mocy Ustawy z dn. 24 lipca 1919 roku¹.

W okresie zaborów przestępczość na ziemiach polskich była zwalczana przez organy policyjne zaborców. W nowo powstałej Policji Państwowej pionem wyspecjalizowanym do zwalczania przestępczości kryminalnej była służba śledcza². Do 1927 roku służba ta była permanentnie reorganizowana. Dopiero Rozporządzenie Ministerstwa Spraw Wewnętrznych z dn. 8 kwietnia 1927 roku pozwoliło utworzyć Centralę Służby Śledczej, której zadania³ obejmowały także zagadnienia natury kryminalistycznej⁴. Niewątpliwie jednak, zgodnie z tendencją panującą w europejskich organach ścigania, wykrywanie przestępstw i przestępców wymagało stosowania metod zgodnych z ówczesną gwałtownie rozwijającą się nauką, przez którą torowała sobie drogę nowa dyscyplina – kryminalistyka. Dyscyplina ta, notująca swój naukowy początek wraz z wydaniem dzieła Hansa Grossa zatytułowanego *Podręcznik dla sędziów śledczych*, musiała

¹ Proces tworzenia Policji Państwowej w niepodległej Polsce po rozpadzie imperiów został opisany w takich opracowaniach, jak: *Powstanie Policji Państwowej w odrodzonej Rzeczypospolitej (1915–1922)*, „Polska policja”, red. Andrzej Misiuk, Szczytno 2009; Letkiewicz Arkadiusz, Majer Piotr, Szczytno 2011; Letkiewicz Arkadiusz, Majer Piotr, *Zarys dziejów polskiej policji*, Szczytno 2010.

² Siemak Zbigniew, *Policja kryminalna w II Rzeczypospolitej. Powstanie, organizacja, kadry i metody pracy*, „Zagadnienia Społeczne”, 1(1) 2014, s. 186 i nast.

³ Oprócz zwalczania różnych rodzajów przestępczości funkcjonariusze Policji Państwowej wykonywali inne zadania, takie jak np. wydawanie świadectw moralności. Zob. *85 lat polskiej policji*, red. Grażyna Kędzierska, Szczytno 2004, s. 185.

⁴ Misiuk Andrzej, *Służba śledcza Policji Państwowej. Geneza, organizacja i kierunki działania*, „W cieniu służb. Ze studiów nad bezpieczeństwem państwa”, red. Piotr Kołakowski, Bolesław Sprengel, Marek Stefański, Józef Zawadzki, Toruń 2016, s. 35, 42.

się zaadaptować w II Rzeczypospolitej, chociaż na ziemiach polskich nie była nauką nieznaną.

Do momentu powstania niepodległego państwa kryminalistyka polska równała się właściwie kryminalistyce krakowskiej⁵. Podwaliny pod rozwój kryminalistyki w Polsce w okresie międzywojnia położyli medycy sądowi, ponieważ w ówczesnych czasach zagadnienia *strictae*, z dzisiejszego punktu widzenia, kryminalistyczne⁶ obejmowała swoim zasięgiem medycyna sądowa. W ten sposób przed rokiem 1919 kryminalistyką zajmowali się tacy sławni lekarze pracujący w Krakowie, jak: Leon Wahholz (1867–1942), Ludwik Karol Teichmann (1823–1894) i Ludwik Hirszfeld (1884–1954). W organizowaniu polskiej kryminalistyki brali też udział farmaceuci działający w XIX wieku – Józef Bełza (1805–1888), który wydał pracę *Chemia policyjno-prawna* oraz Jan Mrozowski (1830–1903), autor artykułu *Dochođenje chemiczno-sądowe sfałszowanych pism*. Już wtedy dla potrzeb organów ścigania i wymiaru sprawiedliwości pracowali chemicy Emilian Czyrniański (1824–1888) i Karol Olszewski (1846–1915), profesorowie Uniwersytetu Jagiellońskiego⁷. W roku 1895 ukazała się praca dra Edwarda Piotrowskiego na temat interpretacji śladów krwawych, oparta na jego oryginalnych badaniach⁸.

Już w 1909 roku w Warszawie, w Królestwie Polskim, na mocy okólnika oberpolicmajstra generała-majora Meyera, zostało utworzone Biuro Rejestracyjne, które na ziemiach polskich zapoczątkowało istnienie rejestratury daktyloskopijnej. Zadaniem Biura była nie tylko rejestracja daktyloskopijna, ale również ustalanie tożsamości na podstawie odcisków palców lub zdjęcia oraz identyfikacja przestępcy wykorzystująca pozostawione przez niego ślady linii papilarnych. Innymi badaniami zajmowali się przede wszystkim medycy sądowi.

⁵ Widacki Jan, *Stulecie polskich detektywów*, Kraków 1992, s. 202.

⁶ Przy rozwiązywaniu XIX-wiecznych spraw kryminalnych już wtedy korzystano z dostępnych metod kryminalistycznych. W Krakowie Fryderyk Hechell już w 1836 r. dokonywał oceny ran postrzałowych, Ludwik Teichmann od 1853 r. stwierdzał obecności krwi w śladzie, a w 1871 r. w sprawie profesora Ludwika Zejsznera zarządzono eksperytę pismoznawczą. Widacki Jan, *Stulecie...*, dz. cyt., s. 24, 38, 73.

⁷ Brzęk Waclaw, *Początki kryminalistyki w Polsce*, „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki”, 1985, 30/2, s. 325 i nast.

⁸ Damulewicz Anna, *Doktor Edward Piotrowski – zapomniany prekursor badań nad dynamiką śladów krwawych*, „Paradymaty kryminalistyki”, red. Józef Wójcikiewicz, Violetta Kwiatkowska-Wójcikiewicz, Kraków 2016, s. 98.

Znamienny dla tego okresu jest tekst, który ukazał się w 1913 roku we Lwowie w „Przeglądzie Prawa i Administracji”. Dr Gustaw Groeger (1882–1971) opublikował wtedy esej *Dwudziestolecie kryminalistyki. Szkic historyczny*. Jest to jedyna jego publikacja na temat kryminalistyki, ale jakże istotna pod względem dalekosiężnego spojrzenia na powstającą dopiero naukę. Wydany dwadzieścia lat wcześniej *Podręcznik dla sędziów śledczych* stał się dla G. Groegera inspiracją do głębszych przemyśleń nad drogami rozwoju tej nauki. We wspomnianym eseju ustosunkował się on do dowodowej roli przyznania się podejrzanego do winy w świetle przedmiotu badań kryminalistyki, koncentrującego się na śladach i ich identyfikacji. Dr G. Groeger uważał, że w przyszłości, gdy kryminalistyka stanie się uznaną nauką i pewność identyfikacji śladów będzie niepodważalna, przyznanie się podejrzanego do winy nie będzie miało żadnego znaczenia prawnego. Ten znakomity prawnik był też zdania, że choć w jego czasach zainteresowanie badaczy kryminalistyką jest nieduże, ale w przyszłości nauka ta tak się rozwinię, że każdy prawnik będzie się zaznajamiał z jej zasadami już w ławach uniwersyteckich⁹.

Przez cały okres międzywojnia kryminalistyka w Polsce była nauką *in statu nascendi*. Nasuwają się pytania: Czy powstająca w odrodzonym państwie nauka była potrzebna? Czy miała swoich przedstawicieli, placówki usługowe, szkolnictwo, a także określony zakres i przedmiot badań? Jakie były jej związki z kryminalistyką europejską?

Skala przestępczości na ziemiach polskich po odzyskaniu niepodległości

Młoda instytucja, jaką była Policja Państwowa, prawie natychmiast po utworzeniu musiała zmierzyć się z przestępczością kryminalną, która w zamęcie ledwie powstałego samodzielnego państwa umiała radzić sobie nadzwyczaj dobrze. Przestępcy w międzywojniu, czyli: włamywa-

⁹ Gustaw Groeger był prawnikiem, adwokatem, ale także wielkim miłośnikiem sztuki. Wypowiadał się w kwestiach prawa autorskiego, publicznego i kościelnego, pisał także artykuły o Janie Matejce i rzeźbiarzu Pawle z Lewoczy. Wójcikiewicz Józef, *Doktora Gustawa Groegera kryminalistyki rozumienie*, „Paradygmaty kryminalistyki”, red. Józef Wójcikiewicz, Violetta Kwiatkowska-Wójcikiewicz, Kraków 2016, s. 117.

cze i handlarze ludźmi, oszuści matrymonialni, wiejscy bandyci i fałszywi pośrednicy, a nade wszystko złodzieje – szukali ofiar zarówno wśród nędzarzy, jak i na salonach¹⁰.

Lata 1918–1939 są pierwszym okresem w historii Polski, w którym można oceniać stan przestępczości ze względu na dostępność danych statystycznych. Mimo to ocena rozmiarów przestępczości jest znacznie utrudniona¹¹, ponieważ jednolity system statystyczny zaczął funkcjonować dopiero od stycznia 1935 roku, kiedy to rozkazem Komendanta Policji Państwowej wprowadzono *Instrukcję o prowadzeniu policyjnej statystyki kryminalnej*. Nowa statystyka została oparta na klasyfikacji przestępstw zawartych w *Kodeksie karnym* z 1932 roku.

W latach 20. i w pierwszej połowie lat 30. XX wieku rejestrację przestępstw prowadzono według *Instrukcji o rejestracji* wydanej już 15 maja 1920 roku. Analiza tych statystyk pokazuje, że w początkowych latach po uzyskaniu niepodległości liczba ujawnionych przestępstw dokonanych była bardzo duża i osiągała rocznie wartości dochodzące do 1,6 mln zdarzeń (Tabela 1), przy liczbie 34,8 ml. mieszkańców Polski. Sytuacja taka była zapewne częściowo skutkiem zaliczania w poczet przestępstw także takich zachowań, jak włóczęgostwo, żebractwo itd.¹². Od 1935 roku występuje spadek liczby zarejestrowanych zdarzeń, co przede wszystkim wynika ze zmiany katalogu zdarzeń uznawanych za jednostki statystyczne.

Tak znaczna liczba ujawnionych przestępstw dokonanych, zanotowana w statystykach kryminalnych w latach 1927–1934, nie przekładała się na liczbę prawomocnych skazań. W roku 1927, w którym statystyka

¹⁰ Piątkowska Monika, *Życie przestępcze w przedwojennej Polsce. Grandesy. Kasiarze. Brylanty*, Warszawa 2012, s. 10.

¹¹ Krajewski, *Przestępczość w II Rzeczypospolitej w świetle danych statystycznych*, „Archiwum Kryminologii”, Tom XXXIV, 2012, s. 531 i nast.

¹² Zaproponowana w drugiej części *Instrukcji o rejestracji z 15 V 1920 r.* klasyfikacja przestępstw była niezwykle oryginalna. Typizacji przestępstw należało dokonywać na podstawie zapisów znajdujących się w protokole oględzin. W rejestrze występowały 22 kategorie, a w każdej kategorii liczne podkategorie, które dotyczyły właściwie nie tyle przestępstw, co przestępców, np. Kategoria I: Zabójcy dzieliła się na: 1. Bandyci i zbrojni rabusie, 2. Rabusie rzeczni, 3. Podpalacze, 4. Zabójcy i truciele, 5. Koniokradzi, 6. Złodzieje wozów i dorożek z końmi w miastach, 7. Fabrykanci aniołków. Abramski Andrzej, Konieczny Jerzy, *Justycjarjusze. Hutmani. Policjanci. Z dziejów służb ochrony porządku w Polsce*, Katowice 1987, s. 179.

Tabela 1. Liczba przestępstw dokonanych w Polsce w latach 1926–1929 i 1935–1937

	1926	1927	1928	1929	1935	1936	1937	1938
Ogółem	—	1 595 311	1 317 973	1 344 965	759 278	783 749	780 180	471 871
Zabójstwa	1 163	1 213	1 384	1 456	3 331	3 548	3 314	3 020
Rozboje	1 524	1 191	1 321	1 107	1 917	1 952	2 228	2 000
Ciężkie uszkodzenia ciała	50 491	57 150	72 334	72 220	17 215	19 531	18 416	17 231
Dzieciobójstwa	1 045	857	837	909	932	888	802	614
Kradzieże	255 813	295 052	306 294	304 903	472 287	478 070	472 518	368 003
Falszerstwa pieniędzy	2 603	3 709	2 019	1 663	121	93	90	74
Falszerstwa dokumentów	1 180	1 085	851	1 604	4 168	4 286	4 697	4 854
Oszustwa	18 866	21 704	23 817	26 359	27 584	27 169	27 077	24 429
Włóczęgostwo i żebractwo	16333	15209	14 337	12 134	—	—	—	—
Samobójstwa	3 903	4 186	4 313	3 929	4 121	4 458	4 347	4 377

Źródło: <http://www.statystyka.policja.pl/st/historeczne/statystyki-z-lat-20-ty/47670>, Statystyki-z-lat-20-tych.html [dostęp: 11.05.2018]; <http://www.statystyka.policja.pl/st/historeczne/statystyki-z-lat-30-ty/47673>, Statystyki-z-lat-30-tych.html [dostęp: 11.05.2018].

podaje 1 593 311 przestępstw dokonanych, liczba skazań wynosiła zaledwie 205 388, a w pozostałych latach z okresu 1924–1928 skazania pozostawały na poziomie niewiele ponad 180 000. Dopiero w roku 1932 statystyki zanotowały 726 837 prawomocnych skazań. Liczba skazań w następnych latach spadała, ale w 1937 roku (398 351 skazań), gdy zarejestrowano 780 180 przestępstw, była ona i tak ponad dwa razy większa niż w roku 1928, gdy na 1 317 973 przestępstwa dokonane zanotowano 185 348 skazań¹³.

W strukturze przestępczości zdecydowanie dominowały przestępstwa przeciwko mieniu, w szczególności kradzieże¹⁴. Włóczęgostwo i żebractwo jako czyny zabronione do 1935 roku były notowane na poziomie kilkunastu tysięcy rocznie. Samobójstwo traktowane jako przestępstwo dodawało się do statystyki kryminalnej w liczbie 3000 do 5000 przypadków.

Twórcy kryminalistyki polskiej

W niepodległej Rzeczypospolitej pojawili się pionierzy nowej nauki i nie byli to już wyłącznie medycy sądowi. Najważniejsza z tych postaci to dr Władysław Sobolewski (1890–1937), absolwent Instytutu Policji Naukowej w Lozannie, późniejszy kierownik Laboratorium Centrali Służby Śledczej Policji Państwowej, ale przede wszystkim pionier badań identyfikacyjnych łusek i pocisków z krótkiej broni palnej¹⁵. Władysław Sobolewski odbył dodatkowe przeszkolenie w laboratorium kryminalistycznym Międzynarodowej Komisji Policji Kryminalnej (późniejszym Interpolu) w Wiedniu. Współpracował z największymi sławami kryminalistyki – Edmondem Locardem i Achibaldem Rudolfem Reissesem. Publikował swoje prace nie tylko w Polsce, ale również

¹³ Melezini Mirosława, *Punitive wymiaru sprawiedliwości karnej w Polsce w XX wieku*, Białystok 2003, s. 294.

¹⁴ Buczkowski Konrad, *Stan przestępczości w Polsce od roku 1918 do współczesności*, „Społeczno-polityczne konteksty współczesnej przestępczości w Polsce”, Konrad Buczkowski, Beata Czarnecka-Działuk i inni, Warszawa 2013, s. 37.

¹⁵ O Władysławie Sobolewskim – polskim kryminalistyku – Jürgen Thorwald autor książek o historii kryminalistyki napisał: „(...) Rosjanie Matwiejew i Suskin wydali liczne prace naukowe na temat badań broni palnej, tak samo Polak Sobolewski”. Thorwald Jürgen, *Stulecie detektywów*, Kraków 1992, s. 476.

w Niemczech i we Francji. Po jego śmierci nie miał kto kontynuować rozpoczętego dzieła, ponieważ nie zdążył on wychować następców¹⁶.

Taktyka kryminalistyczna stała się domeną inspektora Józefa Żółtaszka (1894–1949), redaktora „Przeglądu Policyjnego”. Był on cenionym teoretykiem, autorem licznych referatów, które wygłaszał na międzynarodowych zjazdach policyjnych w Antwerpii (1930), Kopenhadze (1935) i w Belgradzie (1936)¹⁷. J. Żółtaszek jako jeden z pierwszych badaczy zajął się problematyką bezpieczeństwa w ramach, jak sam określał, naukowej organizacji bezpieczeństwa. W latach 30. XX wieku napisał on: „Bezpieczeństwo jest to zapewnienie zdrowia, życia i mienia obywateli, całości państwa i pewnych dóbr moralnych, które są podstawą istnienia danej grupy społecznej, religii, rodziny itp.”¹⁸.

Józef Żółtaszek zaproponował metodę badania tak zwanych *pól niebezpiecznych o zasięgu fizycznym i psychicznym*. Uważał, że w wyniku badań oraz na podstawie doświadczenia i posiadanej wiedzy można ustalić miejsca zagrożone, określić ich istnienie w określonym czasie, a nawet odkryć warunki, które będą stanowić o bezpieczeństwie. *Polom niebezpiecznym* przeciwstawił on *pola bezpieczeństwa o zasięgu fizycznym i psychicznym*, odnoszące się do poszczególnych osób fizycznych, miasta, prowincji lub państwa¹⁹. J. Żółtaszek jest autorem prac *U podstaw organizacji służby bezpieczeństwa* (1930) oraz *Polityka bezpieczeństwa* (1937)²⁰.

W gronie funkcjonariuszy Policji Państwowej oddanych kryminalistyce należy wskazać także nadkomisarza Józefa Jakubca, który w roku 1933 porządkował zbiory registratury daktyloskopijnej²¹. Badaniami dokumentów zajmowali się komisarz Sawczyn (absolwent szkolenia w Instytucie Kryminalistycznym w Wiedniu) oraz Lucjan Fajer (absolwent Szkoły Oficerskiej Policji Państwowej), którzy pozostawili też publikacje

¹⁶ Brzek Waclaw, *Pionierzy kryminalistyki polskiej*, „Problemy Kryminalistyki”, nr 155, 1982, s. 166.

¹⁷ Litwiński Robert, *Policja Województwa Śląskiego we wrześniu 1939 r. w świetle raportu inspektora Józefa Żółtaszka*, „Res Historica”, 31, 2011, s. 268.

¹⁸ Abramski Andrzej, Konieczny Jerzy, *Justycjarjusze. Hutmani. Policjanci. Z dziejów służb ochrony porządku w Polsce*, Katowice 1987, s. 235.

¹⁹ Tamże, s. 235 i nast.

²⁰ https://pl.wikipedia.org/wiki/Józef_Żółtaszek [dostęp: 25.08.2018].

²¹ Halicki Krzysztof, *Sprzęt specjalistyczny w służbie Policji Państwowej w Drugiej Rzeczypospolitej*, „Problemy Kryminalistyki”, 2009, nr 263, s. 73.

na ten temat. Autorem opracowania *Służba śledcza i taktyka kryminalna*, wydanego we Lwowie w 1924 roku, w którym dużo miejsca poświęcono kryminalistyce, był Bronisław Łukomski²².

Inspektor Wiktor Gustaw Ludwikowski (1886–1959) wstąpił do Policji Państwowej 1 czerwca 1919 roku. Wcześniej w okresie służby wojskowej był on wykładowcą kryminalistyki. W Policji Państwowej sprawował wiele ważnych stanowisk. Był organizatorem pierwszej polskiej centrali kryminalistycznej. Do policyjnej pracy wprowadził daktyloskopię. Jako komendant Okręgu IX Poznańskiego PP organizował szkolenia komendantów posterunków plebiscytowych oraz wspierał działania powstańców. W Pruskim Instytucie Policyjnym w Berlinie-Chatlottenburgu uczestniczył w przygotowaniach do powołania Międzynarodowej Komisji Policji Kryminalnych, założonej w 1923 roku jako Interpol. Publikował prace z zakresu dziedziny policyjnej, takie jak: *Podręcznik dla służby daktyloskopijnej* (1920)²³, *Psy służbowe w Policji* oraz wspólnie z inspektorem Henrykiem Walczakiem, *Żargon mowy przestępców*. „*Błatna muzyka*”. *Ogólny zbiór słów gwary złodziejskiej* (1922)²⁴.

Kryminalistyczne placówki usługowe

Stan polskiej kryminalistyki w pierwszych latach po uzyskaniu niepodległości generalnie odpowiadał poziomowi tej nauki w innych państwach²⁵. Pilne było jednak utworzenie narodowych różnych placówek kryminalistycznych zarówno usługowych, jak i szkoleniowych.

²² Brzęk Waclaw, *Pionierzy...*, dz. cyt., s. 165.

²³ Brzęk Waclaw, *Daktyloskopia w Polsce okresu międzywojennego*, „Problemy Kryminalistyki”, nr 145–146, 1980, s. 514 i nast.

²⁴ https://pl.wikipedia.org/wiki/Wiktor_Ludwikowski [dostęp: 25.08.2018].

²⁵ Stan kryminalistyki międzywojnia pokazują publikacje, które ukazały się co prawda dopiero po 1945 r., ale ponieważ lata wojny i powojenne raczej nie służyły rozwojowi badań kryminalistycznych, można uznać, iż wczesne publikacje powojenne pokazują ramy treściowe kryminalistyki sprzed 1939 r. Są to przede wszystkim: *Skrypty wykładów Służby Śledczej w Centrum Wyszkozenia M.O.*, wydanie drugie, nakładem Centrum Wyszkozenia M.O., Warszawa 1947 oraz *Kryminalistyka*, na podstawie B. M. Szawera, A. I. Winberga, opracowali Bolesław Lawenberg i Leon Schaff, Warszawa 1949. W tej ostatniej pozycji tematyka poszczególnych rozdziałów była następująca: CZĘŚĆ OGÓLNA. Wstęp. Przedmiot, metoda i system kryminalistyki, I. Rejestracja karna, II. Ślady, III. Badania dokumentów, IV. Fotografia śledcza, V. Planowanie dochodzenia, VI. Oględziny miejsca przestępstwa, VII. Rewizja, VIII. Przesłuchanie,

Usługowe placówki kryminalistyczne zaczęły powstawać przede wszystkim w organach ścigania. Z natury rzeczy Policja Państwowa była najważniejszą odbiorcą wiedzy kryminalistycznej, stąd placówki usługowe przede wszystkim były tworzone przez tę instytucję. Ale równolegle formowano je w Ministerstwie Sprawiedliwości i w siłach zbrojnych.

Policja Państwowa już w roku 1919 w Wydziale IV Komendy Głównej Policji Państwowej zaczęła tworzyć zbiory kryminalne kart daktyloskopijnych, broni palnej, narzędzi włamywaczy, falsyfikatów, zdjęć z miejsc zbrodni, fotografii przestępców i ich negatywów. W rozkazy Komendanta Głównego nr 12 z dn. 4 października 1919 roku polecano przysyłać wszelkie przedmioty i narzędzia do KGPP (w celu dokonania ich oględzin pod kątem ujawnienia śladów linii papilarnych oraz zabezpieczone na miejscach przestępstw ślady linii papilarnych. W rozkazy nr 118 z dn. 10 maja 1921 roku w strukturze KGPP w Wydziale IV Rejestracyjno-Pościgowym, w dziale IV-a wymieniono komórki: Rejestr karny, Daktyloskopia, Fotografia oraz w dziale IV-b – Laboratorium. Najprawdopodobniej było to pierwsze polskie laboratorium kryminalistyczne nazywane Laboratorium Chemiczno-Rozpoznawczym. Jego kierownikiem był dr Marian Westwalewicz. Rok później rozkaz nr 162 z dn. 27 kwietnia 1922 roku w strukturze KGPP w Wydziale IV Rejestracyjno-Pościgowym, w dziale IV-b wymienia następujące komórki: Rejestracja i klasyfikacje karne, Ekspertyza, Daktyloskopia i fotografia. Laboratorium Chemiczno-Rozpoznawcze zostało tym rozkazem przemianowane na placówkę o nazwie „Ekspertyza”²⁶. W 1926 roku Józef Piątkiewicz zorganizował Laboratorium Kryminalistyczne w Głównej Szkole Policyjnej, które później zostało przeniesione do Centrali Służby Śledczej i otrzymało nazwę: Laboratorium Policyjne Komendy Głównej Policji Państwowej.

IX. Ekspertyza, CZĘŚĆ SZCZEGÓŁOWA. Wstęp. Metody dochodzenia w poszczególnych grupach przestępstw, I. Metoda ścigania przestępstw przeciwko mieniu, II. Metoda ścigania przestępstw urzędniczych, III. Metoda dochodzenia przestępstw związanych ze sprowadzeniem powszechnego niebezpieczeństwa i wykroczeń przeciwko bezpieczeństwu, IV. Metody dochodzenia przestępstw przeciwko życiu i zdrowiu, V. Nierzęd. Pierwsze polskie podręczniki kryminalistyki ukazały się dopiero w drugie połowie lat 50. XX w. i były to: Horoszowski Paweł, *Śledcze oględziny miejsca*, Warszawa 1959 oraz Horoszowski Paweł, *Kryminalistyka*, Warszawa 1958.

²⁶ Abramski Andrzej, Konieczny Jerzy, *Justycarjusz*, ..., dz. cyt., s. 214.

Informacja o Laboratorium Policyjnym przy Wydziale IV Komendy Głównej Policji Państwowej znajduje się w rozkazie nr 389 KGPP z dn. 21 stycznia 1928 roku²⁷, zgodnie z którym zakres działania laboratorium obejmował:

- identyfikację wszelkich śladów w sprawach kradzieży (ślady linii papilarnych, nóg, zębów, narzędzi do włamań, itp.);
- identyfikację broni palnej na podstawie pocisków i łusek znalezionych na miejscu przestępstwa;
- identyfikację narzędzi do cięcia (siekier, toporów, itp.);
- ustalanie sposobów i środków fałszowania dokumentów;
- ekspertyzy pisma maszynowego;
- ekspertyzy pisma ręcznego z wyłączeniem ekspertyz w sprawach mało ważnych anonimów.

W Laboratorium Policyjnym nie wykonywano badań śladów krwi, włosów, kału, itp. oraz ekspertyz daktyloskopijnych, które wchodziły w zakres zadań Referatu Rozpoznawczego Centrali Służby Śledczej. Laboratorium Policyjne posiadało własną salę wykładową i sale ćwiczeń kryminalistycznych, w których intensywnie szkolono słuchaczy Oficerskiej Szkoły Policyjnej i kursów śledczych, asesorów sądowych i sędziów śledczych. Odbywały się tam również wykłady specjalne z zakresu techniki kryminalistycznej dla instruktorów pocztowej służby ochronnej. Na podstawie rozkazu nr 646 Komendanta Głównego Policji Państwowej z dn. 28 lutego 1935 roku Laboratorium Policyjne przydzielono do Wydziału V Komendy Głównej. Siedziba Laboratorium znajdowała się przy ulicy Ciepłej 13 w Warszawie. Zakres zadań laboratorium nie uległ jednak zmianie w stosunku do zakresu zawartego w rozkazie z 1928 roku²⁸. Dopiero rozkaz nr 20 Komendanta Głównego PP z dn. 31 grudnia 1938 roku rozszerzał zakres działalności laboratorium do następujących badań:

- ekspertyza pisma maszynowego dla ustalenia egzemplarza maszynowy;
- ekspertyzy pisma ręcznego w poważniejszych sprawach;
- ekspertyzy w sprawach fałszerstw dokumentów (ustalenie sposobów i środków ich fałszerstw);

²⁷ <http://clk.policja.pl/clk/clkp/historia/historia/66039,Historia-laboratorium.html> [dostęp: 27.03.2018].

²⁸ <http://clk.policja.pl/clk/clkp/historia/historia/66039,Historia-laboratorium.html> [dostęp: 27.03.2018].

- badanie znaczków pocztowych i stemplowanych na powtórne ich użycie;
- restytuowanie tekstów pism niewyraźnych i usuniętych sposobem mechanicznym;
- odczytywanie tekstów na papierach podartych;
- ekspertyzy chemiczne atramentów (badanie wieku i składu chemicznego);
- identyfikacja łusek i pocisków z poszczególnymi egzemplarzami broni;
- odtwarzanie spiłowanych i zapunktowanych numerów na broni;
- identyfikacja narzędzi do włamań i cięcia jak łomów, raków, siekier i innych śladów w sprawach kradzieży²⁹.

Po odzyskaniu niepodległości daktyloskopia była szeroko promowana, aby państwo polskie dorównywało pod względem jej wykorzystania państwu zachodnim w skutecznym wykrywaniu sprawców przestępstw³⁰. Krótko przed II wojną światową, bo w 1937 roku, Centralna Registratura Daktyloskopijna działająca w strukturze Centrali Służby Śledczej posiadała zbiór 635 000 kart daktyloskopijnych.

Druk do pobierania odbitek linii papilarnych od przestępcy służący do jego rejestracji został zaproponowany przez policmajstra Michała Żabczyńskiego w okólniku z 1909 roku. Druk ten miał napisy w języku rosyjskim. Po 1919 roku odbitki linii papilarnych były często pobierane na drukach z poprzedniego okresu. W 1926 roku utworzono registraturę jednopalcową zwaną monodaktyloskopią. Kartoteka ta była oparta na klasyfikacji wzoru jednego palca, a więc każdy palec miał swoją formułę i według niej był rejestrowany. Wydawało się, że to pozwoli zwiększyć wykrywalność sprawców przestępstw, którzy na miejscu zdarzenia przeważnie pozostawiali ślady linii papilarnych pojedynczych palców³¹. Wzór karty daktyloskopijnej stosowanej po 1919 roku

²⁹ Brzęk Waclaw, *Laboratoria kryminalistyczne Policji Państwowej*, „Problemy Kryminalistyki”, nr 144, 1980, s. 366.

³⁰ Buras Dariusz, *Daktyloskopia na ziemiach polskich i w Polsce w latach 1909–1939*, „Daktyloskopia. 100 lat na ziemiach polskich”, red. Paweł Rybicki, Tadeusz Tomaszewski, Warszawa 2009, s. 72; *Pierwszy system rejestracji kryminalnej przestępców na ziemiach polskich pod zaborem rosyjskim*, tłum. Marek Szwarz, Anna Biedrzycka, „Problemy Kryminalistyki”, 2005, nr 249, s. 64.

³¹ Kędzierska Grażyna, *O druku nazywanym kartą daktyloskopijną*, „W cieniu służb. Ze studiów nad bezpieczeństwem państwa. Księga pamiątkowa ofiarowana Profesorowi

uległ pewnym zmianom wynikającym z potrzeby dostosowania się do wymogów międzynarodowych³² oraz rozwijającej się wiedzy kryminalistycznej³³.

Jednak propagowanie szerokiego stosowania daktyloskopii przez PP nie równało się wykorzystaniu przez sądy opinii daktyloskopijnej jako środka dowodowego. Zdarzało się, że sąd uważał, iż opinia biegłego o tym, że „jakoby” odcisk palca pochodził od oskarżonego nie może stanowić dostatecznego dowodu winy. Takie poglądy prezentowane przez niektórych sędziów wynikały z ich małej wiedzy kryminalistycznej i niechęci do samokształcenia, chociaż na usprawiedliwienie należy dodać, że podręczników kryminalistyki było mało, a wyczerpane nakłady nie były wznawiane³⁴. Niemniej jednak warto zwrócić uwagę na to, że historia daktyloskopii na ziemiach polskich po 1919 roku jest chyba najlepiej zbadanym i opracowanym działem polskiej kryminalistyki³⁵.

W 1929 roku powstał Instytut Ekspertyz Sądowych. Instytut został utworzony w Warszawie na podstawie rozporządzenia ministra sprawiedliwości z dn. 25 listopada 1929 roku (Dz. Urz. Ministerstwa Sprawiedliwości Nr 23, poz. 19). W rzeczywistości działalność instytutu rozpoczęła się już znacznie wcześniej, a rozporządzenie jedynie sankcjonowało istniejący stan faktyczny. Już bowiem w 1927 roku minister sprawiedliwości powierzył sędziemu śledczemu apelacyjnemu Józefowi Skorzyńskiemu zadanie utworzenia „instytutu do badań naukowo-sądowych”, a następnie zatrudnił go jako kierownika nowo powstałego instytutu kolejnymi reskryptami: z dn. 25 maja 1929 roku oraz z dn. 10 stycznia 1930

Andrzejowi Peptońskiemu”, red. Piotr Kołakowski, Bolesław Sprengel, Marek Stefański, Józef Zawadzki, Toruń 2016, s. 342, 344.

³² W 1914 r. na I Międzynarodowym Kongresie Policji w Monako zaproponowano międzynarodowy system rejestracji przestępców i wzór dziesięciopalcowej karty daktyloskopijnej.

³³ Zmiany wyglądu i zapisów na karcie daktyloskopijnej na przestrzeni 90 lat, dyktowane rozwojem wiedzy kryminalistycznej, opisują: Jankowska Jolanta, Wagner Waldemar, *Ewolucja wzoru karty daktyloskopijnej na ziemiach polskich w latach 1919–2009*, „Daktyloskopia. 100 lat na ziemiach polskich”, red. Paweł Rybicki, Tadeusz Tomaszewski, Warszawa 2009, s. 150.

³⁴ Taracha Adam, *Z historii opinii daktyloskopijnej jako dowodu sądowego*, „Daktyloskopia. 100 lat na ziemiach polskich”, red. Paweł Rybicki, Tadeusz Tomaszewski, Warszawa 2009, s. 332.

³⁵ Misztal Jan, *Daktyloskopia w Polsce XX wieku*, „Daktyloskopia. 100 lat na ziemiach polskich”, red. Paweł Rybicki, Tadeusz Tomaszewski, Warszawa 2009, s. 401.

roku. W maju 1929 roku podjął działalność Dział I Badań Fizyko-Chemicznych Instytutu, we wrześniu tegoż roku – Dział II Badań Chemiczno-Toksykologicznych. Nieco później rozpoczął pracę Dział III Badań Biologicznych. Instytutem do pierwszych dni września 1939 roku kierował J. Skorzyński. Po zajęciu Warszawy przez okupantów niemieckich mie- nie instytutu, czyli najnowocześniejszy sprzęt, pomoce laboratoryjne oraz biblioteka – zostało zagrabione i przekazane Policji Bezpieczeństwa (Si- cherheitspolizei) w Berlinie.

Interesująco przedstawiał się zakres badań każdego z działów insty- tutu, ponieważ daje on pogląd na zakres ówczesnej wiedzy kryminali- stycznej na ziemiach polskich. Dział Badań Fizyko-Chemicznych wy- konywał ekspertyzy ze wszystkich znanych wtedy dziedzin kryminali- styki z wyjątkiem daktyloskopii. Przeprowadzano identyfikację broni i pocisków, atramentów, farb, śladów obuwia, badania pyłów i zanie- czyszczeń, dokumentów oraz badania mechanoskopijne. Z kolei Dział Badań Chemiczno-Toksykologicznych zajmował się wykrywaniem tru- cizn we wszelkiego rodzaju materiałach biologicznych (wycinkach ze zwłok, artykułach żywnościowych, lekarstwach, krwi, wydzielinach i wydalinach). Nieco później został otwarty Dział Badań Biologicz- nych³⁶.

Trzecią ostoją ówczesnej kryminalistyki w Polsce było Laboratorium Chemiczne II Oddziału Sztabu Głównego³⁷. W Referacie „A” (Techniki Wywiadu) funkcjonowały podreferaty: A1 – wywiadu dywersyjnego, A2 – wywiadu specjalnego (chemicznego), A3 – technicznego zaopatrywa- nia wywiadu oraz Laboratorium Chemiczne, Fotograficzne i Biuro Pasz- portowe³⁸.

Przekaz wiedzy kryminalistycznej

Szczególnego znaczenia nabierało istnienie placówek szkolenio- wych, ponieważ o wyniku wielu spraw decydowały błędy popełnione już we wstępnej fazie śledztwa³⁹. Doświadczenia placówek usługowych

³⁶ <http://ies.krakow.pl/historia/> [dostęp: 27.03.2018].

³⁷ Widacki Jan, *Stulecie...*, dz. cyt., s. 203.

³⁸ Czarnačka Regina, *Oddział II Sztabu Głównego (Generalnego) w latach 1921–1939. Zarys organizacyjny i przegląd zawartości inwentarza*, „Rocznik Archiwalno-His- toryczny Centralnego Archiwum Wojskowego”, nr 28, 2006, s. 6.

³⁹ Widacki Jan, *Stulecie...*, dz. cyt., s. 202.

wykonujących ekspertyzy kryminalistyczne pokazywały braki w wiedzy policjantów prowadzących oględziny miejsc zdarzeń i zabezpieczających ślady. Była to jasna i ważna przesłanka do rozwijania szkolnictwa policyjnego. Tworzono szkoły policyjne. Przede wszystkim w styczniu 1919 roku reaktywowano powstałą 1 lipca 1917 roku szkołę przy Milicji Miejskiej w Warszawie i rozpoczęto organizację trzytygodniowych kursów dla posterunkowych. W drugiej kolejności, jesienią tegoż roku, przeprowadzono specjalne kursy dla fotografów, daktyloskopów i rejestratorów ewidencji kryminalnej. W lutym 1920 roku utworzono okręgowe szkoły policyjne dla niższych funkcjonariuszy, a we wrześniu powstała Główna Szkoła Policyjne w Warszawie (w 1928 roku została ona zastąpiona Szkołą Oficerską PP). Powołano też Radę Pedagogiczną jako organ pomocniczy Komendanta Głównego. Opracowano jednolite programy nauczania, personel dydaktyczny zweryfikowano tak, żeby w szkołach pozostali najbardziej wartościowi wykładowcy. Szkolnictwo przez całe międzywojnie było reorganizowane, a programy rozszerzane. Na przykład w 1931 roku szkolenie oficerskie obejmowało naukę służby śledczej, a w jej ramach instrukcję służby śledczej, medycynę kryminalną, socjologię kryminalną, taktykę kryminalną, chemię z toksykologią i materiałami wybuchowymi, identyfikację śladów, daktyloskopię, fotografię, badanie fałszerstw dokumentów i pieniędzy, ekspertyzę pisma maszynowego i rękopisów, utrwalanie i zabezpieczanie śladów⁴⁰. Większość tych zagadnień to dzisiaj klasyczne działy kryminalistyki.

W 1933 roku otwarto specjalny kurs daktyloskopijno-fotograficzny, który obejmował takie dziedziny, jak: sporządzanie odcisków linii papilarnych palców normalnych, zniekształconych, dłoni, stóp oraz zwłok ludzkich, organizacja służby daktyloskopijnej, systemy rejestracyjne, ujawnianie i utrwalanie śladów linii papilarnych, ekspertyza daktyloskopijna, a w zakresie fotografii – optyka, chemia fotograficzna, technika fotograficzna i fotografia metryczna. Kurs ten był przewidziany na 374 godziny zajęć. Szkolenie fachowe obejmowało także najwyższe kadry kierownicze PP. W 1934 roku na sześciotygodniowym studium śledczym

⁴⁰ Abramski Andrzej, Konieczny Jerzy, *Justycarjusz*, ..., dz. cyt., s. 214, 215; Kędzierska Grażyna, *Początki i rozwój nauczania kryminalistyki*, „Złota Księga Jubileuszowa Prof. zw. dr hab. Dr Honoris Causa Brunona Hołysta”, Uniwersytet Łódzki Fundacja „*Ubi societas, ubi ius*”, Łódź, 6 października 2015 roku, s. 619 i nast.

dla komendantów wojewódzkich PP wykładano (w liczbie 190 godzin) grupę przedmiotów o wspólnej nazwie *Najnowsze prądy w dziedzinie taktyki i techniki kryminalnej*⁴¹.

Tezy programowe różnych kursów organizowanych w ramach systemu szkolnictwa policyjnego wskazują na to, że nauczano przede wszystkim problematyki śledczej, która z natury rzeczy obejmowała kryminalistykę. W zależności od poziomu kursu, odpowiadającego stanowisku pełnionemu przez policjanta, wykładano różne przedmioty kryminalistyczne – od podstawowych czynności na miejscu zdarzenia, poprzez ekspertyzę, aż po kierunki rozwoju tej nauki pojawiające się na świecie. Wykłady prowadzili sędziowie, profesorowie, radcy, ale również policjanci, na przykład nadinspektor Leon Nagler i nadkomisarz Józef Jakubiec⁴².

Do rozwoju nauczania kryminalistyki znacznie przyczynił się Józef Jan Bossowski (1882–1957). Był on prawnikiem, profesorem, ale interesował się kryminalistyką. Napisał pracę *Materiały do sprawy Józefa Jakubowskiego*, wydaną w 1933 r., w której sporo miejsca zajęły kryminalistyczne analizy dowodów. Przede wszystkim jednak dzięki jego staraniom na Uniwersytecie Poznańskim po raz pierwszy w Polsce rozpoczęto nauczanie kryminalistyki. Profesor współpracował z dr. W. Sobolewskim, który pod jego kierunkiem napisał pracę doktorską, a później prowadził lektorat z kryminalistyki. Uczniem profesora J. J. Bossowskiego był profesor Andrzej Witold Szwarz, który na Uniwersytecie w Poznaniu zorganizował Katedrę Kryminalistyki i wychował dwóch polskich kryminalistyków, profesorów Mirosława Owoca i Huberta KołECKIEGO⁴³. Zajęcia z kryminalistyki odbywały się też na Uniwersytecie Warszawskim, gdzie przy Katedrze Prawa Karnego działało dwuletnie seminarium kryminalistyczne dla doktorantów, oraz na Uniwersytecie Jana Kazimierza we Lwowie⁴⁴.

⁴¹ Kozdrowski Stanisław, *Wyszkolenie policyjne w II Rzeczypospolitej*, Kraków 2006, s. 510, 511, 513.

⁴² Tamże, s. 508.

⁴³ Violetta Kwiatkowska-Wójcikiewicz, *Profesor Józef Jan Aleksander Bossowski – „ojciec” uniwersyteckiej kryminalistyki w Polsce*, „Paradygmaty kryminalistyki”, red. Józef Wójcikiewicz, Violetta Kwiatkowska-Wójcikiewicz, Kraków 2016, s. 80, 82.

⁴⁴ Abramski Andrzej, Konieczny Jerzy, *Justycjarjusze, ...*, dz. cyt., s. 217.

Podsumowanie

W momencie powstawania państwa polskiego kryminalistyka była nauką nową. Szybko okazało się, że jest nauką niezbędną w zwalczaniu przestępczości, ponieważ dane o stanie tego patologicznego zjawiska w powstałym państwie pokazują, że konieczne było podjęcie intensywnych działań służb ochrony porządku publicznego. Nie wystarczały już metody wykrywania oparte w wielu wypadkach na intuicji. Potrzebna była naukowa identyfikacja sprawców przestępstw.

Czy polska kryminalistyka z okresu międzywojnia miała swoich przedstawicieli, placówki usługowe, szkolnictwo, a także określony zakres i przedmiot badań? Przez te dwadzieścia lat między wojnami kryminalistyka zdołała wykształcić swoich przedstawicieli. Zajmowała się nią jednak niewielka liczba osób. Ścisła czołówka ówczesnych polskich kryminalistów, którzy szerzej patrzyli na tę nową naukę, to Władysław Sobolewski, Józef Żółtaszek oraz Wiktor Gustaw Ludwikowski. Wszyscy trzej byli funkcjonariuszami Policji Państwowej i przez pryzmat własnych doświadczeń uznawali rozwój kryminalistyki za niezbędny do efektywnej pracy wykrywczej. Pozostałych można uznać przede wszystkim za propagatorów wiedzy kryminalistycznej, a nie badaczy pracujących nad rozwojem nauki. W okresie międzywojennym w Polsce właściwie nie realizowano żadnych kryminalistycznych badań naukowych, mimo że na uniwersytetach odbywały się zajęcia z kryminalistyki. Niewielkie i w ograniczonym zakresie badania były prowadzone jedynie w niektórych kryminalistycznych placówkach usługowych, jak na przykład w Laboratorium Policyjnym przez dra Władysława Sobolewskiego.

Zapotrzebowanie praktyki na usługi kryminalistyczne, zrodzone z potrzeby zwalczania przestępczości, spowodowało powstanie placówek usługowych w trzech instytucjach: Policji Państwowej, Ministerstwie Sprawiedliwości oraz II Oddziale Sztabu Głównego, czyli w strukturach wojska. Równolegle rozwijał się przekaz wiedzy kryminalistycznej, tworząc system edukacyjny przede wszystkim dla potrzeb policji. W znacznie mniejszym stopniu kryminalistyka była zauważana na uczelniach wyższych. Jedynie w Poznaniu, Warszawie i we Lwowie prowadzono jej lektorat, traktując przedmiot jako zaplecze dla zawodów prawniczych. Programy nauczania konkretyzowały zakres i przedmiot

badań ówczesnej kryminalistyki na kilku zagadnieniach, jednak szczególne znaczenie miały daktyloskopia i fotografia.

Na przełomie XIX i XX wieku tworząca się nauka, jaką była kryminalistyka, to dziedzina prawdziwie europejska, również w Polsce. Badacze z różnych krajów współpracowali ze sobą, udostępniając wzajemnie wyniki badań w jednym podstawowym celu – skutecznym zwalczaniu przestępczości. Okres ten trwał w Polsce przez całe międzywojnie. Polska, mimo że sama nie miała wtedy wkładu w rozwój nauki kryminalistyki, w pełni uczestniczyła w kryminalistycznym życiu naukowym. Polacy wyjeżdżali do różnych zagranicznych instytucji w celu zdobywania wiedzy, którą wykorzystywali później w placówkach usługowych, wygłaszali także referaty na spotkaniach naukowych.

W końcu XX wieku, ponad 100 lat od wydania książki Hansa Grossa, Mirosław Owoc zauważył, że podobnie jak za czasów G. Groegera, kryminalistyka znowu boryka się z brakami kadrowymi⁴⁵. Dzisiaj, dwadzieścia lat po tej uwadze, na różnych uczelniach w Polsce funkcjonują kierunki z kryminalistyką w tytule, które kształcą liczne grono osób traktujących wiedzę kryminalistyczną jako podstawę do wykonywania zawodu⁴⁶. Zatem twierdzenie, że kryminalistyka boryka się z brakiem zainteresowania, aktualnie byłoby zwykłym truizmem.

Po II wojnie światowej, niestety kryminalistyka polska wzorem innych krajów weszła na tory rozwoju narodowego. Znaczny udział w tym miała ówczesna sytuacja polityczna i układ sił w Europie. Dopiero przełom XX i XXI wieku z intensywną integracją europejską, a głównie wstąpienie Polski do Unii Europejskiej, spowodowały zbliżenie kryminalistyki polskiej do kryminalistyki europejskiej. Jak twierdzi Henryk Małecki⁴⁷, znaczny udział w powstaniu aktualnej współpracy kryminalisty-

⁴⁵ Owoc Mirosław, *Spirala rozwoju techniki kryminalistycznej*, „Rozwój techniki kryminalistycznej na przestrzeni dziejów polskich służb policyjnych. Materiały z sesji popularyzacyjnej”, Piła 1999, s. 8–16.

⁴⁶ Kędzierska Grażyna, *Nauczanie kryminalistyki w Polsce*, „Współczesna kryminalistyka. Wyzwania i zagrożenia”, red. Violetta Kwiatkowska-Wójcikiewicz, Magdalena Zubańska, Szczytno 2015, s. 27 i nast.

⁴⁷ Małecki Henryk, *Tendencje rozwoju kryminalistyki – utrwalanie modelu „narodowego” czy współtworzenie europejskiej przestrzeni kryminalistycznej?*, „Kryminalistyka – jedność nauki i praktyki, przegląd zagadnień z zakresu zwalczania przestępczości”, red. Mieczysław Goc, Tadeusz Tomaszewski, Remigiusz Lewandowski, Warszawa 2016.

ków europejskich miał rozwój nauk o bezpieczeństwie i docenienie znaczenia kryminalistyki w ochronie jednostki ludzkiej. Aby jednak osiągnąć realną współpracę na poziomie badawczym, potrzebna jest intensyfikacja procesów integracyjnych wśród ośrodków akademickich i organizacji pozarządowych.

Skutki rozpadu imperiów były różne. Powstanie państw narodowych miało wpływ na wiele obszarów życia obywateli, ale także na naukę. Spowodowało to rozwój dyscyplin, które musiały dać wsparcie praktyce w utrzymaniu porządku publicznego i zapewnieniu obywatelom bezpieczeństwa. Powstająca w Polsce kryminalistyka była dostosowana do ówczesnych potrzeb przede wszystkim w jej aspektach praktycznych. Była nauką korzystającą w głównej mierze z osiągnięć kryminalistyki europejskiej. Na polskie badania kryminalistyczne miał przyjść czas po zakończeniu II wojny światowej.

Bibliografia

Źródła drukowane

- 85 lat polskiej policji, red. Grażyna Kędzierska, Szczytno 2004.
- Abramski Andrzej, Konieczny Jerzy, *Justycjarjusze. Hutmani. Policjanci. Z dziejów służb ochrony porządku w Polsce*, Katowice 1987.
- Brzęk Waław, *Daktyloskopia w Polsce okresu międzywojennego*, „Problemy Kryminalistyki”, nr 145–146, 1980, s. 510–523.
- Brzęk Waław, *Laboratoria kryminalistyczne Policji Państwowej*, „Problemy Kryminalistyki”, nr 144, 1980.
- Brzęk Waław, *Początki kryminalistyki w Polsce*, „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki”, 1985, 30/2, s. 321–336.
- Brzęk Waław, *Pionierzy kryminalistyki polskiej*, „Problemy Kryminalistyki”, nr 155, 1982, s. 154–167.
- Buczowski Konrad, *Stan przestępczości w Polsce od roku 1918 do współczesności*, „Społeczno-polityczne konteksty współczesnej przestępczości w Polsce”, red. Konrad Buczowski, Beata Czarnecka-Działuk i inni, Warszawa 2013, s. 33–72.
- Buras Dariusz, *Daktyloskopia na ziemiach polskich i w Polsce w latach 1909–1939*, „Daktyloskopia. 100 lat na ziemiach polskich”, red. Paweł Rybicki, Tadeusz Tomaszewski, Warszawa 2009, s. 71–82.
- Czarnecka Regina, *Oddział II Sztabu Głównego (Generalnego) w latach 1921–1939. Zarys organizacyjny i przegląd zawartości inwentarza*, „Rocznik Archiwalno-Historyczny Centralnego Archiwum Wojskowego”, nr 28 z 2006, s. 64–10.
- Damulewicz Anna, *Doktor Edward Piotrowski – zapomniany prekursor badań nad dynamiką śladów krwawych*, „Paradygmaty kryminalistyki”, red. Józef Wójcikiewicz, Violetta Kwiatkowska-Wójcikiewicz, Kraków 2016, s. 93–111.

- Halicki Krzysztof, *Sprzęt specjalistyczny w służbie Policji Państwowej w Drugiej Rzeczypospolitej*, „Problemy Kryminalistyki”, 2009, nr 263, s. 72–78.
- Horoszowski Paweł, *Kryminalistyka*, wyd. II, Warszawa 1958.
- Horoszowski Paweł, *Śledcze oględziny miejsca*, Warszawa 1959.
- Jankowska Jolanta, Wagner Waldemar, *Ewolucja wzoru karty daktyloskopijnej na ziemiach polskich w latach 1919–2009*, „Daktyloskopia. 100 lat na ziemiach polskich”, red. Paweł Rybicki, Tadeusz Tomaszewski, Warszawa 2009, s. 147–166.
- Kędzierska Grażyna, *Nauczanie kryminalistyki w Polsce*, „Współczesna kryminalistyka. Wyzwania i zagrożenia”, red. Violetta Kwiatkowska-Wójcikiewicz, Magdalena Zubańska, Szczytno 2015, s. 25–40.
- Kędzierska Grażyna, *O druku nazywanym kartą daktyloskopijną*, „W cieniu służb. Ze studiów nad bezpieczeństwem państwa. Księga pamiątkowa ofiarowana Profesorowi Andrzejowi Peptońskiemu”, red. Piotr Kołakowski, Bolesław Sprengel, Marek Stefański, Józef Zawadzki, Toruń 2016, s. 335–350.
- Kędzierska Grażyna, *Początki i rozwój nauczania kryminalistyki*, „Złota Księga Jubileuszowa Prof. zw. dr hab. Dr Honoris Causa Brunona Hołysta”, Uniwersytet Łódzki Fundacja „Ubi societas, ubi ius”, Łódź, 6 października 2015 roku, s. 619–624.
- Kozdrowski Stanisław, *Wyszkolenie policyjne w II Rzeczypospolitej*, Kraków 2006.
- Krajewski Krzysztof, *Przestępczość w II Rzeczypospolitej w świetle danych statystycznych*, „Archiwum Kryminologii”, Tom XXXIV, 2012, s. 531–567.
- Kryminalistyka*, na podstawie B. M. Szawera, A. I. Winberga opracowali Bolesław Lauenberg i Leon Schaff, Warszawa 1949.
- Kwiatkowska-Wójcikiewicz Violetta, *Profesor Józef Jan Aleksander Bossowski – „ojciec” uniwersyteckiej kryminalistyki w Polsce*, „Paradygmaty kryminalistyki”, red. Józef Wójcikiewicz, Violetta Kwiatkowska-Wójcikiewicz, Kraków 2016, s. 77–92.
- Letkiewicz Arkadiusz, Majer Piotr, *Polska policja*, Szczytno 2011.
- Letkiewicz Arkadiusz, Majer Piotr, *Zarys dziejów polskiej policji*, Szczytno 2010.
- Litwiński Robert, *Policja Województwa Śląskiego we wrześniu 1939 r. w świetle raportu inspektora Józefa Żółtaszka*, „Res Historica”, 31, 2011, s. 267–279.
- Malewski Henryk, *Tendencje rozwoju kryminalistyki – utrwalanie modelu „narodowego” czy współtworzenie europejskiej przestrzeni kryminalistycznej?*, „Kryminalistyka – jedność nauki i praktyki, przegląd zagadnień z zakresu zwalczania przestępczości”, red. Mieczysław Goc, Tadeusz Tomaszewski, Remigiusz Lewandowski, Warszawa 2016, s. 165–177.
- Melezini Mirosława, *Punitowność wymiaru sprawiedliwości karnej w Polsce w XX wieku*, Białystok 2003.
- Misiuk Andrzej, *Służba śledcza Policji Państwowej. Geneza, organizacja i kierunki działania*, „W cieniu służb. Ze studiów nad bezpieczeństwem państwa”, red. Piotr Kołakowski, Bolesław Sprengel, Marek Stefański, Józef Zawadzki, Toruń 2016, s. 35–53.
- Misztal Jan, *Daktyloskopia w Polsce XX wieku*, „Daktyloskopia. 100 lat na ziemiach polskich”, red. Paweł Rybicki, Tadeusz Tomaszewski, Warszawa 2009.
- Owoc Mirosław, *Spirala rozwoju techniki kryminalistycznej*, „Rozwój techniki kryminalistycznej na przestrzeni dziejów polskich służb policyjnych. Materiały z sesji popularnonaukowej”, Piła 1999, s. 8–16.
- Piątkowska Monika, *Życie przestępcze w przedwojennej Polsce. Grandesy. Księżki. Brylanty*, Warszawa 2012.

Artykuły naukowe

- Powstanie Policji Państwowej w odrodzonej Rzeczypospolitej (1915–1922)*, red. Andrzej Misiuk, Szczytno 2009.
- Siemak Zbigniew, *Policja kryminalna w II Rzeczypospolitej. Powstanie, organizacja, kadry i metody pracy*, „Zagadnienia Społeczne”, 1(1) 2014.
- Skrypt wykładów Szkoły Śledczej w Centrum Wyszkozenia M.O.*, Wydanie drugie, nakładem Centrum Wyszkozenia M.O., 1947.
- Pierwszy system rejestracji kryminalnej przestępców na ziemiach polskich pod zaborem rosyjskim*, tłum. Marek Szwarz, Anna Biedrzycka, „Problemy Kryminalistyki”, 2005, nr 249.
- Taracha Adam, *Z historii opinii daktyloskopijnej jako dowodu sądowego*, „Daktyloskopia. 100 lat na ziemiach polskich”, red. Paweł Rybicki, Tadeusz Tomaszewski, Warszawa 2009, s. 329–336.
- Thorwald Jürgen, *Stulecie detektywów*, Kraków 1992.
- Widacki Jan, *Stulecie polskich detektywów*, Kraków 1992.
- Wójcikiewicz Józef, *Doktora Gustawa Groegera kryminalistyki rozumienie*, „Paradygmaty kryminalistyki”, red. Józef Wójcikiewicz, Violetta Kwiatkowska-Wójcikiewicz, Kraków 2016, s. 112–118.

Zasoby internetowe

- <http://clk.policja.pl/clk/clkp/historia/historia/66039,Historia-laboratorium.html> [dostęp: 27.03.2018].
- <http://ies.krakow.pl/historia/> [dostęp 27.03.2018].
- <http://www.statystyka.policja.pl/st/historyczne/statystyki-z-lat-20-ty/47670,Statystyki-z-lat-20-tych.html> [dostęp: 11.05.2018].
- <http://www.statystyka.policja.pl/st/historyczne/statystyki-z-lat-30-ty/47673,Statystyki-z-lat-30-tych.html> [dostęp: 11.05.2018].
- https://pl.wikipedia.org/wiki/Józef_Żółtaszek [dostęp: 25.08.2018].
- https://pl.wikipedia.org/wiki/Wiktor_Ludwikowski [dostęp: 25.08.2018].

Polish forensic science during the interwar period

Summary

The disintegration of empires after the First World War created the possibility of rebuilding the Polish State. In the new, independent Poland, state-building processes began in which Polish institutions were created. In 1919, the State Police was established under the Act. The creation of the Polish police mobilized the development of sciences supporting the fight against crime. The evolution of the most important professional police science – forensic science – has gained a lot of pace. Criminalistic service and training institutions were set up, and few criminalists published their achievements.

Keywords: forensic science, State Police, forensic service facilities, forensic training, forensic criminals

Kriminalistika tarpukario Lenkijoje

Santrauka

Imperiją griūtis pasibaigus Pirmajam pasauliniam karui sudarė galimybes atkurti Lenkijos valstybę. Naujoje nepriklausomojoje Lenkijoje pradėta steigti valstybines institucijas. 1919 metais buvo priimtas įstatymas dėl valstybinės policijos steigimo. Policijos atsiradimas savo ruožtu paskatino spartesnius mokslų, nukreiptų į kovą su nusikalstamumu, raidos procesus. Kriminalistikos, kaip vieno iš svarbiausių policijos mokslų, raida įgavo pagreitį. Pradėta steigti nusikaltimų tyrimo procesą aptarnaujančias kriminalistines įstaigas ir mokymo institucijas. Tačiau tik nedaugelis kriminalistikos mokslininkų pradėjo skelbti savo mokslinių tyrimų rezultatus.

Raktažodžiai: kriminalistika, valstybinė policija, kriminalistinės įstaigos, kriminalistiniai mokymai, kriminalistikos steigėjai

Polska kryminalistyka w okresie dwudziestolecia międzywojennego

Streszczenie

Rozpad imperiów po I wojnie światowej stworzył możliwość odbudowy państwa polskiego. W nowej, niepodległej Polsce zaczęły się procesy państwowotwórcze, w ramach których tworzone polskie instytucje. W 1919 roku na mocy ustawy została powołana Policja Państwowa. Powstanie polskiej policji wpłynęło mobilizująco na rozwój nauk wspomagających walkę z przestępczością. Znacznego tempa nabrała ewolucja najważniejszej z zawodowych nauk policyjnych – kryminalistyki. Zaczęły powstawać kryminalistyczne placówki usługowe i szkoleniowe, nieliczni kryminaliści publikowali wyniki swoich badań.

Słowa kluczowe: kryminalistyka, Policja Państwowa, kryminalistyczne placówki usługowe, szkolenie kryminalistyczne, twórcy kryminalistyki